

جایگاه حسابرسی داخلی و نحوه عملکرد آن در نظام بانکی ایران

دکتر تورج مشتری دوستا

دکتری حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات،
عضو هیئت علمی مدعو موسسه آموزش عالی پرندک

فاطمه اسنادا ©

کارشناسی ارشد حسابرسی، موسسه آموزش عالی پرندک

(تاریخ دریافت: ۵ اسفند ۱۳۹۶؛ تاریخ پذیرش: ۲۳ خرداد ۱۳۹۷)

هدف این مقاله، بررسی جایگاه حسابرسی داخلی و نحوه عملکرد آن در نظام بانکی ایران است. این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه جمع آوری اطلاعات، میدانی است. ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه و مصاحبه بوده که اطلاعات در تابستان سال ۱۳۹۴ جمع آوری گردیده است. جامعه مورد مطالعه بانک‌های دولتی و خصوصی ایران بوده که به طور تصادفی ۵ بانک (از میان بانک‌های دولتی، ملی و از میان بانک‌های خصوصی، انصار، شهر، سینا و کارآفرین) انتخاب شده‌اند و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون t مستقل در سطح اطمینان ۰/۹۵ استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که ارتباط حسابرسی داخلی با مدیریت ارشد در بانک‌های انصار، شهر و سینا مناسب می‌باشد. نقش و اهمیت حسابرسی داخلی توسط مدیریت ارشد و سایر کارکنان در بانک‌های انصار، شهر و کارآفرین شناخته شده است. نقش مشورتی حسابرسی داخلی تنها در بانک‌های انصار و شهر چشمگیر است. به جز بانک ملی، در سایر بانک‌ها حساب‌رسان داخلی از دانش و تجربه کافی در خصوص فعالیت خود برخوردار هستند و در همه بانک‌ها حساب‌رسان داخلی از آموزش‌های کافی جهت بهبود فرآیند حسابرسی بهره‌مند می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: حسابرسی داخلی، بانک، کمیته بال، اطمینان بخشی، مشاوره ای.

¹ nikaneda@yahoo.ca

² fatemehasad@yahoo.com

مقدمه

به دنبال تقلبات گسترده در دهه هفتاد میلادی گروهی با مدیریت "تردوی" ماموریت پیدا می کنند تا ریشه و علت تقلبات دنیا را بررسی کنند که در نهایت ریشه بروز این تقلبات و سوءاستفاده ها در آن دهه ضعف در کنترل های داخلی تشخیص داده می شود و در حقیقت این آغاز تولد حسابرسی داخلی و کنترل های داخلی در دنیا است. حسابرسی داخلی یکی از ارکان نظارتی سازمان بوده که دارای نقش اطمینان بخشی و مشورتی است. با توجه به آن که شمار بانک ها و موسسات اعتباری در سال های اخیر در کشور به شدت افزایش یافته است، نظارت بر آن ها مستلزم برخورداری از فناوری های نوین، استقرار نظام کنترل های داخلی قوی و ایجاد حسابرسی داخلی است. مدیریت در مواجهه با تغییرات سریع محیط های اقتصادی و رقابتی، تغییر تقاضا و سلیقه مشتریان، سیستم کنترل داخلی را به کار می گیرد تا بتواند به موقع از خود واکنش نشان دهد. حسابرسی داخلی به عنوان فعالیتی اطمینان بخش و مشاوره ای مستقل و بی طرفانه، با هدف ایجاد ارزش افزوده و بهبود عملیات بانک، وظیفه آزمون و ارزیابی سیستم کنترل های داخلی و گزارش آن را بر عهده دارد. هم اکنون حسابرسی داخلی در دوران جنینی قرار دارد، به طبع ممکن است خطاهایی وجود داشته باشد، ولی مهم این است که بدانیم کجا می خواهیم برویم و قرار است چه کاری انجام دهیم و با چه هدفی جلو برویم.

اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق

به دلیل اهمیت و حساسیت نظام بانکی ایران به عنوان بازار رسمی پول کشور و حضور آن در بازار بورس اوراق بهادار تهران و جایگاه حسابرسی داخلی به عنوان یکی از ارکان نظارتی که می تواند نقش پیشگیری در بروز تقلب و تحریفات سهوی و بخش درونی راهبری شرکتی داشته باشد، محقق را بر آن داشت تا به بررسی جایگاه حسابرسی داخلی در بانک های ایران پرداخته و ضرورت اثربخشی وجود حسابرس داخلی در آن را نشان دهد.

ادبیات و چارچوب نظری

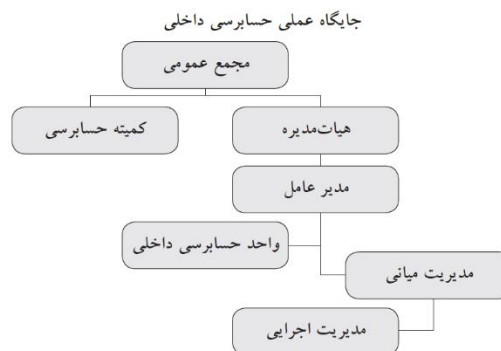
حرفه حسابرسی بطور عام و حسابرسی داخلی بطور خاص، حرفه ای قدیمی محسوب می شود، پیدایش و تکوین حسابرسی داخلی مدرن، با تاسیس انجمن حسابرسان داخلی در سال ۱۹۴۱ همراه شده است. [۸] در ایران به رغم آن که در برخی از شرکت ها از سنوات قبل حسابرسی داخلی به وظایف خود عمل کرده است (مانند حسابرسی داخلی شرکت ملی نفت ایران) ولی به طور رسمی، در بازار سرمایه ایران سابقه آن به اردیبهشت سال ۱۳۹۱، جایی که سازمان بورس اوراق بهادار شرکت ها را ملزم به تشکیل کمیته حسابرسی نموده است، باز می گردد. [۱۷]. به دنبال وقوع بحران های مالی در دهه های ۸۰ و ۹۰ میلادی، اندیشه ضرورت تقویت نظام مالی بین المللی در میان محافل و مراجع حرفه ای دنیا بیش از پیش قوت گرفت، از این رو در سال ۱۹۹۷ میلادی و به عنوان بخشی از تلاش های مجامع جهانی در این راستا، کمیته نظارت بانکی بال اقدام به تهیه و تدوین "اصول اساسی برای نظارت بانکی موثر" نمود که پس از تصویب آن از سوی نمایندگان مراجع نظارتی کشورهای مختلف، به مورد اجرا گذاشته شد و به

سرعت نیز مقبولیتی جهانی یافت. کمیته نظارت بانکی بال متشکل از کارشناسان ارشد نظارت بانکی است که در سال ۱۹۷۵ میلادی توسط روسای کل بانک های مرکزی کشورهای گروه ۱۰، در شهر بال یا بازل سوئیس پایه گذاری شد [۳]. حسابرسی داخلی یکی از ارکان استقرار حاکمیت شرکتی^۲ صحیح در بانک ها است [۲]. حاکمیت شرکتی (راهبری سازمان) مکانیزمی است که وظیفه هدایت و کنترل سازمان را به سمت هدف های خود یا هدف اصیلش که خلق ارزش برای سهامداران شرکت است، به عهده دارد و حسابرسی داخلی بخش جدایی ناپذیر از نظام راهبری سازمان شناخته می شود. حسابرسی داخلی از طریق ارزیابی کنترل های داخلی و پیشنهادهایی که در راستای بهبود عملیات ارائه می کند به راهبری سازمان در مدیریت ریسک و تقویت کنترل های داخلی و دستیابی به اهداف سازمان کمک می دهد. کیفی ترین جایگاه برای حسابرسی داخلی آن است که زیر نظر هیئت مدیره (کمیته حسابرسی) فعالیت کند [۷].

تعریف حسابرسی داخلی از دیدگاه انجمن حسابرسان داخلی (IIA) : حسابرسی داخلی فعالیتی است اطمینان بخش، مشاوره ای، مستقل و واقع بینانه که درصدد ارزش افزایی و بهبود عملیات سازمان است. حسابرسی داخلی با فراهم آوردن رویکردی سیستماتیک و نظام مند برای ارزیابی و بهبود اثربخشی فرآیندهای مدیریت ریسک، کنترل و حاکمیت شرکتی، سازمان ها را در رسیدن به اهداف یاری می رساند [۸].

کمیته حسابرسی اغلب با تصویب عزل و نصب مدیر(رئیس) واحد حسابرسی داخلی، بررسی و تصویب برنامه کار، تامین نیروی انسانی و بودجه (هزینه های) واحد حسابرسی داخلی و بررسی عملکرد حسابرسان داخلی با مدیریت ارشد سازمان در امر اداره این واحد مشارکت می کند. رابطه واحد حسابرسی داخلی با کمیته حسابرسی اساساً رابطه گزارشگری است. این رابطه به شکل خط نقطه چین بین کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی در نگاره ۱ نشان داده شده است. به طور معمول، مسوولیت اداره واحد حسابرسی داخلی با رئیس حسابرسی داخلی و عملکرد آن با مشورت کمیته حسابرسی می باشد. (چارت ذیل صرفاً جایگاه حسابرسی داخلی بانک های ایران را نشان می دهد).

شکل (۱)- چارت سازمانی حسابرسی داخلی

¹ The Basel Committee On Banking Supervision=BCBS

² Corporation Governanace

³ Institute of Internal Auditors

فرآیند حسابرسی شامل برنامه ریزی دقیق، شناخت از سیستم و یا وضعیت موجود بانک، ارزیابی صحیح از ریسک و کنترل، ارتباطات خوب و مستندسازی واقعی و کامل است [۴]. هرچه پیوند کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی قوی تر باشد، واقع بینی و یا حفظ بی طرفی حسابرسان داخلی بیشتر خواهد بود [۹]. اهداف و دامنه حسابرسی داخلی در بانکها طبق تعریف حسابرسی داخلی و اصول شماره یک و سه کمیته بال عبارت است از ارزیابی بانک از نظر مکانیسم کنترل‌های داخلی، نشان دادن عدم کارایی و مخاطرات ناشی از آن‌ها، پیشنهاد مناسب برای کنترل‌های داخلی مناسب با توجه به تغییر شرایط و بررسی سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت و مالی است. هر چند که دامنه حسابرسی داخلی در بانکها بیشتر معطوف به جنبه‌های مالی شده اما بر طبق تعریف، حسابرسی شامل تمامی جنبه‌های کنترل داخلی اعم از مالی و غیرمالی می‌شود. از طرف دیگر حسابرسی داخلی بخشی از سیستم کنترل داخلی محسوب می‌شود، به همین علت کمیته بال مقرر کرده که حسابرسی داخلی بانک باید دائمی بوده و اهمیت کار این واحد بستگی به میزان استقلال و بی‌طرفی آن دارد [۱].

تعریف خدمات مشاوره ای حسابرسان داخلی:

خدمات حرفه ای و دانش محور که توسط نیروهای صاحب تخصص با هدف کمک به سازمان‌ها در جهت بهبود عملکرد از طریق تجزیه و تحلیل مسایل موجود و ارائه راهکار مطلوب برای حل مسایل و نارسائی‌ها و ایجاد تحول سازمانی ارائه می‌گردد. خدمات مشاوره ای بنا به درخواست متقاضی (مدیریت) صورت می‌گیرد [۵].

شکل ۲- انواع خدمات مشاوره ای حسابرسی داخلی از لحاظ ماهیت

جایگاه سازمانی واحد حسابرسی داخلی :

حسابرسان داخلی باید از جایگاه سازمانی متناسب با انتظارات مدیریتی که واجد ویژگی‌های استقلال و بی‌طرفی باشد، برخوردار بوده و عملیات خود را به دور از هرگونه جانبداری و اغماض انجام دهد. حسابرسان داخلی باید افرادی با تجربه و دارای صلاحیت و دانش کافی باشند، به صورتی که درک و شناخت بالایی از فرآیندها، عملیات و اصلاح سیستم داشته باشند [۹]. کمیته بال تاکید و توصیه دارد که در آیین‌نامه‌های داخلی باید مسؤلیت‌ها و وظایف واحد حسابرسی داخلی به روشنی تعیین و اختیارات لازم برای کارکنان واحد حسابرسی داخلی پیش‌بینی شود تا آنها بتوانند به تمامی مدارک، دارایی‌ها،

پرونده کارکنان و مدیران سازمان که برای انجام وظایف و مسوولیت‌های خود ضروری تشخیص می‌دهند دسترسی نامحدود داشته باشند [۱].

فرضیه های تحقیق: تحقیق از یک فرضیه اصلی و شش فرضیه فرعی تشکیل شده است.

۱. حسابرسی داخلی در نظام بانکی ایران ، جایگاه مشخص و تعریف شده ای دارد.(فرضیه اصلی)
۲. کمیته حسابرسی در نظام بانکی ایران تشکیل شده و حسب استانداردها به وظایف خود عمل می کند.
۳. ارتباط حسابرسی داخلی با مدیریت ارشد بانک ، مناسب است.
۴. نقش و اهمیت حسابرسی داخلی توسط مدیریت ارشد و سایر کارکنان در نظام بانکی ایران شناخته شده است.
۵. نقش مشورتی حسابرسی داخلی در نظام بانکی ایران چشمگیر است.
۶. حسابرسان داخلی در نظام بانکی ایران از دانش و تجربه کافی در خصوص فعالیت خود برخوردار هستند.
۷. حسابرسان داخلی در نظام بانکی ایران از آموزش های کافی جهت بهبود فرآیند حسابرسی بهره مند می شوند.

روش تحقیق: روش تحقیق به دو طریق کتابخانه ای و میدانی و به صورت قیاسی-استقرایی می باشد ، به این نحو که ابتدا با مطالعات منابع داخلی و خارجی و بیان فرضیات به صورت قیاسی کلیات کار را مطرح کرده و سپس به روش استقرایی به تجزیه و تحلیل داده های تحقیق می پردازد.

جامعه آماری: در این تحقیق جامعه آماری عبارت از حسابرسان داخلی و بازرسان بانک های دولتی و خصوصی در نظام بانکی ایران است.

نمونه آماری: با توجه به محدودیت های این پژوهش و عدم همکاری بسیاری از بانک ها ، محقق از میان ۹ بانک دولتی بانک ملی و از میان ۲۰ بانک خصوصی ، چهار بانک سینا ، شهر،انصار و کارآفرین به طور تصادفی انتخاب شده اند و از سایر بانک ها(مانند بانک های قرض الحسنه) و موسسات اعتباری صرف نظر شده است.

ابزار گردآوری اطلاعات: با استفاده از پرسش نامه و مصاحبه حضوری با رئیس حسابرسی داخلی هر بانک داده های مورد نظر جمع آوری شده است. پرسش نامه مرکب از دو فرم اطلاعات عمومی و چک لیست ارزشیابی است که از طیف لیکرت (۵ طیف که از رعایت کامل شروع شده و به عدم رعایت ختم می شود) برای آن استفاده شده است که مقدار ثابت ۳ حدمتوسط آن می باشد.

روش های تجزیه و تحلیل اطلاعات: روش تجزیه و تحلیل داده ها شامل دو بخش آمار توصیفی (بررسی اطلاعات فردی مصاحبه شوندگان با استفاده از جداول فراوانی) و بخش آمار استنباطی (ارزیابی فرضیات تحقیق با استفاده از آزمون مقایسه میانگین با مقدار ثابت "t-student" در سطح اطمینان ۹۵٪) است که برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار SPSS استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل اطلاعات:

جدول ۱- نتایج بررسی اطلاعات مصاحبه شوندگان

متغیر	گروه	درصد	گروه	درصد	گروه	درصد
جنسیت	مرد	۷۸/۶	زن	۲۱/۴	مجموع	۱۰۰
سن	۳۵-۲۵	۲۷/۱	۴۵-۳۵	۵۲/۹	۵۵-۴۵	۱۸/۶
	بیشتر از ۵۵ سال	۱/۴	مجموع	۱۰۰		
میزان تحصیلات	فوق دیپلم	۴/۳	لیسانس	۵۲/۹		
	فوق لیسانس	۴۲/۸	مجموع	۱۰۰		
رشته تحصیلی	حسابداری	۵۲/۹	مدیریت	۲۵/۷	بانکداری	۵/۷
	اقتصاد	۲/۹	سایر	۱۲/۹	مجموع	۱۰۰
سابقه کار	کمتر از ۵ سال	۸/۶	۱۰-۵	۲۷/۱	۱۵-۱۰	۱۸/۶
	۱۵-۲۰	۱۵/۷	بیشتر از ۲۰ سال	۳۰/۰	مجموع	۱۰۰

روش و نتایج آزمون فرضیه ها :

در این بخش برای تجزیه و تحلیل فرضیات، ابتدا سوالات مربوط به هر فرضیه و طیف های مربوط به آن کدگذاری شده و وارد رایانه گردیده ، سپس به کمک نرم افزار spss و با استفاده از آزمون مقایسه‌ی میانگین با مقدار ثابت (t-Test) در سطح خطای ۰/۰۵ مورد بررسی قرار گرفته است. برای هر فرضیه جدولی جداگانه تنظیم شده ، به طوری که اگر فاصله اطمینان ساخته شده مقدار صفر را در برگرد، H_0 رد نمی شود و در غیراین صورت H_0 رد می شود، همچنین اگر سطح معنی داری در جدول بیشتر از ۰/۰۵ باشد ، H_0 مورد تأیید است.

تجزیه و تحلیل فرضیه ها: آزمون t-student برای مقایسه ی میانگین پاسخ ها با مقدار ثابت ۳ (حد متوسط برای طیف لیکرت که در چک لیست بکار رفته) در نظر گرفته شده است.

فرضیه اصلی: H_0 (فرض صفر): حسابرسی داخلی در نظام بانکی ایران، جایگاه مشخص و تعریف شده‌ای ندارد. / H_1 (فرض مقابل): حسابرسی داخلی در نظام بانکی ایران، جایگاه مشخص و تعریف شده

جدول (۲) - نتایج آزمون فرضیه اصلی

بانک	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪		نتیجه آزمون
					حد بالا	حد پایین	
ملی	-۳/۳۸	۲۷	۰/۰۰۲	-۰/۷۵	-۱/۲۱	-۰/۲۹	رد H_0
انصار	-۲۰/۴۵	۱۴	۰/۰۰۰	-۱/۸۶	-۲/۰۶	-۱/۶۷	رد H_0

بانک	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪		نتیجه آزمون
					حد بالا	حد پایین	
شهر	-۱۹/۰۰	۹	۰/۰۰۰	-۱/۹۰	-۲/۱۳	-۱/۶۷	رد H_0
سینا	-۱۹/۰۰	۹	۰/۰۰۰	-۱/۹۰	-۲/۱۳	-۱/۶۷	رد H_0
کارآفرین	-۵/۱۹	۳	۰/۰۱۴	-۱/۵۰	-۲/۴۲	-۰/۵۸	رد H_0

(نتیجه گیری: در هر ۵ بانک فرض صفر رد شده و در نتیجه فرضیه اول مورد قبول است. یعنی حسابرسی داخلی در نظام بانکی ایران، جایگاه مشخص و تعریف شده ای دارد.)

فرضیه فرعی اول: H_0 : کمیته حسابرسی در نظام بانکی ایران تشکیل نشده و حسب استانداردها به وظایف خود عمل نمی کند. / H_1 : کمیته حسابرسی در نظام بانکی ایران تشکیل شده و حسب استانداردها به وظایف خود عمل می کند.

جدول (۳) - نتایج آزمون فرضیه فرعی اول

بانک	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪		نتیجه آزمون
					حد بالا	حد پایین	
ملی	۰/۶۴	۲۹	۰/۵۲۶	۰/۱۳	-۰/۲۹	۰/۵۶	پذیرش H_0
انصار	-۲۰/۵۴	۱۴	۰/۰۰۰	-۱/۸۶	-۲/۰۶	-۱/۶۷	رد H_0
شهر	-۹/۷۹	۹	۰/۰۰۰	-۱/۶۰	-۱/۹۷	-۱/۲۳	رد H_0
سینا	-۹/۷۹	۹	۰/۰۰۰	-۱/۶۰	-۱/۹۷	-۱/۲۳	رد H_0
کارآفرین	-۷/۰۰	۳	۰/۰۰۶	-۱/۷۵	-۲/۵۵	-۰/۹۵	رد H_0

(نتیجه گیری: فرض صفر در بانک ملی مورد تأیید است.)

فرضیه فرعی دوم: H_0 : ارتباط حسابرسی داخلی با مدیریت ارشد مناسب نیست. / H_1 : ارتباط حسابرسی داخلی با مدیریت ارشد مناسب است.

جدول (۴) - نتایج آزمون فرضیه فرعی دوم

بانک	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪		نتیجه آزمون
					حد بالا	حد پایین	
ملی	-۱/۸۸	۲۸	۰/۰۷۰	-۰/۳۷	-۰/۷۹	۰/۰۳	پذیرش H_0

بانک	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪		نتیجه آزمون
					حد بالا	حد پایین	
انصار	-۷/۸۴	۱۳	۰/۰۰۰	-۱/۲۱	-۱/۵۵	-۰/۸۸	رد H_0
شهر	-۸/۵۷	۹	۰/۰۰۰	-۱/۴۰	-۱/۷۷	-۱/۰۳	رد H_0
سینا	-۹/۰۰	۹	۰/۰۰۰	-۱/۲۰	-۱/۵۰	-۰/۹۰	رد H_0
کارآفرین	-۴/۰۰	۲	۰/۰۵۷	-۱/۳۳	-۲/۷۷	۰/۱۰	پذیرش H_0

(نتیجه گیری: فرض صفر در بانک های ملی و کارآفرین تائید و در بانک های انصار، شهر و سینا رد می شود)

فرضیه فرعی سوم: H_0 : نقش و اهمیت حسابرسی داخلی توسط مدیریت ارشد و سایر کارکنان در بانک شناخته شده نیست. / H_1 : نقش و اهمیت حسابرسی داخلی توسط مدیریت ارشد و سایر کارکنان در بانک شناخته شده است.

جدول (۵) - نتایج آزمون فرضیه فرعی سوم

بانک	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪		نتیجه آزمون
					حد بالا	حد پایین	
ملی	۰/۶۶	۲۷	۰/۵۱۵	۰/۱۴	-۰/۳۰	۰/۵۹	پذیرش H_0
انصار	-۹/۸۰	۱۴	۰/۰۰۰	-۱/۶۰	-۱/۹۵	-۱/۲۵	رد H_0
شهر	-۱/۸۳	۸	۰/۱۰۴	-۰/۴۴	-۱/۰۰	۰/۱۱	رد H_0
سینا	-۰/۶۱	۹	۰/۵۵۵	-۰/۲۰	-۰/۵۴	۰/۹۴	پذیرش H_0
کارآفرین	-۱/۰۰	۲	۰/۴۲۳	-۰/۶۶	-۳/۵۴	۲/۲۰	رد H_0

(نتیجه گیری: فرض صفر در بانک های ملی و سینا تائید شده و در بانک های انصار، شهر و کارآفرین رد می شود.)

فرضیه فرعی چهارم: H_0 : نقش مشورتی حسابرسی داخلی در نظام بانکی ایران چشمگیر نیست. / H_1 : نقش مشورتی حسابرسی داخلی در نظام بانکی ایران چشمگیر است.

جدول (۶) - نتایج آزمون فرضیه فرعی چهارم

بانک	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪		نتیجه آزمون
					حد بالا	حد پایین	
ملی	۰/۴۶	۲۸	۰/۶۴۸	۰/۱۰	-۰/۳۶	۰/۵۶	پذیرش H_0
انصار	-۳/۳۱	۱۳	۰/۰۰۶	-۰/۵۷	-۰/۹۴	-۰/۲۰	رد H_0
شهر	-۰/۸۲	۹	۰/۴۳۴	-۰/۳۰	-۱/۱۳	۰/۵۳	رد H_0
سینا	۰/۶۱	۹	۰/۵۵۵	-۰/۲۰	-۰/۵۴	۰/۹۴	پذیرش H_0
کارآفرین	۰/۵۲	۳	۰/۶۳۸	-۰/۲۵	-۱/۲۷	۱/۷۷	پذیرش H_0

(نتیجه گیری: فرض صفر در بانک های ملی ، سینا و کارآفرین تأیید شده و در بانک های انصار و شهر رد می شود.)

فرضیه فرعی پنجم: H_0 : حسابرسان داخلی بانک از دانش و تجربه کافی در خصوص فعالیت خود برخوردار نیستند. / H_1 : حسابرسان داخلی بانک از دانش و تجربه کافی در خصوص فعالیت خود برخوردار هستند.

جدول (۷) - نتایج آزمون فرضیه فرعی پنجم

بانک	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪		نتیجه آزمون
					حد بالا	حد پایین	
ملی	-۱/۸۶	۲۷	۰/۰۷۳	-۰/۲۸	-۰/۰۶۰	۰/۰۳	پذیرش H_0
انصار	-۶/۸۶	۱۴	۰/۰۰۰	-۱/۱۳	-۱/۴۹	-۰/۷۸	رد H_0
شهر	-۴/۰۰	۹	۰/۰۰۳	-۰/۸۰	-۱/۲۵	-۰/۳۵	رد H_0
سینا	-۲/۴۵	۹	۰/۰۳۷	-۰/۴۰	-۰/۷۷	-۰/۰۳	رد H_0
کارآفرین	-۱/۰۰	۳	۰/۳۹۱	-۰/۲۵	-۱/۰۵	۰/۵۵	رد H_0

(نتیجه گیری: فرض صفر در بانک ملی تأیید و در سایر بانک ها رد می شود.)

فرضیه فرعی ششم: H_0 : حسابرسان داخلی در بانک از آموزش های کافی جهت بهبود فرآیند حسابرسی بهره مند می شوند. / H_1 : حسابرسان داخلی در بانک از آموزش های کافی جهت بهبود فرآیند حسابرسی بهره مند می شوند.

جدول (۸) - نتایج آزمون فرضیه فرعی ششم

نتیجه آزمون	نتیجه آزمون		نتیجه آزمون	نتیجه آزمون	نتیجه آزمون	نتیجه آزمون	نتیجه آزمون
	حد بالا	حد پایین					
رد H_0	-۰/۳۸	-۰/۸۸	-۰/۶۳	۰/۰۰۰	۲۶	-۵/۲۰	ملی
رد H_0	-۱/۵۷	-۲/۰۳	-۱/۸۰	۰/۰۰۰	۱۴	-۱۶/۸۴	انصار
رد H_0	-۱/۵۰	-۲/۱۰	-۱/۸۰	۰/۰۰۰	۹	-۱۳/۵۰	شهر
رد H_0	-۰/۲۲	-۱/۱۸	-۰/۷۰	۰/۰۱۰	۹	-۳/۲۸	سینا
رد H_0	-۰/۹۵	-۲/۵۵	-۱/۷۵	۰/۰۰۶	۳	-۷/۰۰	کارآفرین

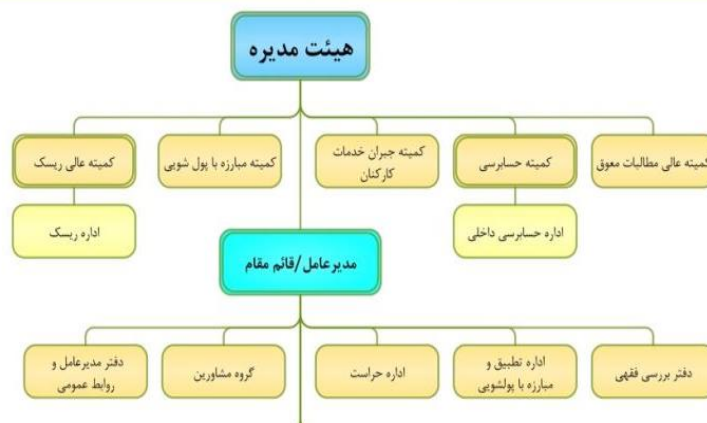
(نتیجه گیری: فرض صفر در کلیه بانک ها رد شده و فرضیه پذیرفته می گردد.)

بحث و نتیجه گیری:

نتایج آزمون فرضیه اول نشان می دهد که حسابرسی داخلی در نظام بانکی ایران جایگاه مشخصی دارد. همچنین طبق اطلاعات حاصل از سایت اینترنتی بانک ها و مشاهده چارت سازمانی آن ها ، می توان نتیجه گرفت که در همه آن ها حسابرسی داخلی جایگاه مشخصی دارد. برای نمونه قسمتی از چارت سازمانی بانک انصار در ذیل ارائه شده است.)

شکل ۳- قسمتی از چارت سازمانی بانک انصار [۱۰]

نمودار سازمانی بانک انصار

در بررسی فرضیه دوم ،با توجه به آن که در همه بانک ها کمیته حسابرسی طبق الزام بورس از سال ۱۳۹۱ تشکیل شده ،اما در بانک ملی ، طبق نتایج آزمون ،کمیته حسابرسی حسب استاندارد ها به وظایف خود عمل نمی کندو این فرضیه تنها در بانک ملی رد می شود. فرضیه سوم با توجه به نتایج آزمون تنها

در بانک های انصار، شهر و سینا پذیرفته شده است. در خصوص فرضیه چهارم، مشاهده گردید که هنوز اکثر مدیران شناخت کافی و صحیح از عملکرد حسابرسی داخلی ندارند، اکثر آن ها به الزام بورس این واحد را در چارت سازمانی خود وارد نموده اند. با توجه به آن که سیاست ها و خط مشی های مدیریت در بانک ها متفاوت است، بنابراین تشکیلات مربوط به حسابرسی آن نیز متفاوت خواهد بود. در برخی بانک ها تفاوت آن با بازرسی مشهود نیست و گاهی واحد بازرسی برای کمک به فعالیت خود از حسابرسی داخلی استفاده می کند تا به جای نظارت بعد از وقوع عمل، با کنترل های پیشگیرانه قبل از واقعه جلوی آن را بگیرد. این فرضیه در بانک های انصار، شهر و کارآفرین پذیرفته شده است. فرضیه پنجم تنها در بانک های انصار و شهر مورد قبول قرار گرفته است. ملاحظه می شود که نقش مشورتی حسابرسان هنوز به طور کامل در بانک ها توسط مدیران شناخته شده نیست. فرضیه ششم در بانک های انصار، شهر، سینا و کارآفرین مورد قبول است. خوشبختانه تیم حسابرسی داخلی از میان افراد با تحصیلات مرتبط که دارای تجربه کافی می باشند، انتخاب شده است و در نهایت فرضیه هفتم در تمام بانک های جامعه مورد مطالعه پذیرفته شده است. تقریباً در تمام بانک ها حسابرسان داخلی باید از آموزش های لازم که توسط انجمن حسابرسان داخلی ارائه می شود، چه قبل از شروع کار و چه حین انجام کار بهره مند شوند و با عضویت در این انجمن همواره دانش خود را به روز نمایند.

سایر یافته های تحقیق:

با مشاهده مستقیم واحد سازمانی حسابرسی داخلی بانک و مصاحبه با رئیس حسابرسی داخلی و در برخی موارد مدیریت بازرسی و حسابرسی داخلی بانک های مورد مطالعه، یافته های زیر حاصل شده است: بانک ها از نظر حسابرسی داخلی به سه دسته تقسیم می شوند: ۱- یا حسابرسی داخلی در سطح عالی دارند. ۲- یا واحد حسابرسی داخلی را با واحد بازرسی ادغام شده دارند. ۳- یا فاقد واحد حسابرسی داخلی (در عمل) می باشند. بطور عمده در اکثر بانک ها واحد حسابرسی داخلی از سال ۱۳۹۳ به طور جدی شروع به فعالیت نموده است. هر چند در بعضی بانک ها مانند بانک انصار پیش از الزام بورس، این واحد فعالیت جدی و مثمر ثمری داشته و توانسته گزارش های مناسب به واحد مدیریت های مربوط ارائه دهد. طی مصاحبه، حسابرسان داخلی جامعه مورد تحقیق متفق القول می باشند تا زمانی که نقش، اهمیت و عملکرد حسابرسی داخلی برای مدیران و تمام کارکنان مشخص نگردیده باشد، انتظار نباید داشت که اصول کوزو و کمیته بال به درستی اجرا گردد. هیچ بخش نامه، اصول و قوانین مشخص، کامل و جامعی در خصوص نحوه ی صحیح عملکرد حسابرسی داخلی که مختص بانک های ایران باشد، وجود ندارد، بنابراین چه انتظاری خواهیم داشت که حسابرسی داخلی در سطح عالی در بانک اجرا شود و تا زمانی که قوانین و شاخص های مشخص وجود ندارد، چطور می توان کار آن ها را ارزیابی نمود. به رغم تلاش های قابل تقدیر انجمن حسابرسان داخلی ایران در انسجام بخشیدن به حرفه، ارائه ی آموزش های حرفه ای، انتشار مطالب نظری و عملی و تلاش برای ارتقا و اعتلای حرفه ی حسابرسی داخلی در ایران و نیز تشویق افراد به مطالعه مطالب به روز، باید پذیرفت که در ایران حرفه کماکان دوران نوزادی خود را سپری می کند.

محدودیت های تحقیق:

۱. محدودیت های ذاتی مربوط به پرسش نامه کتبی
۲. گستردگی بانک های تحت نظارت بانک مرکزی ایران به لحاظ تنوع و تعداد
۳. عدم همکاری موثر برخی حسابرسان داخلی شاغل در بانک های مورد تحقیق
۴. عدم شفافیت در پاسخگویی برخی از حسابرسان داخلی به پرسش ها

پیشنهاد ها:

- روند افزایشی در تقویت منابع حسابرسی داخلی (تجربه، تحصیلات، عضویت در انجمن های حرفه ای و ...)
- روند افزایشی در فرهنگ استفاده از خدمات تخصصی حسابرسی داخلی
- روند افزایشی در نقش مشاوره ای حسابرسی داخلی
- اهمیت به نقش، جایگاه و ضروت استفاده از خدمات حسابرسان داخلی در قوانین و مقررات کشور
- تقویت واحد حسابرسی داخلی بانک های دولتی و نظارت مستقیم توسط بانک ها تقویت واحد حسابرسی داخلی بانک های دولتی و نظارت مستقیم توسط بانک ها

فهرست منابع

۱. آذربون، معصومه، (۱۳۹۰)، "نقش حسابرسی داخلی در بانک ها"، آفتاب، گروه اخبار رسانه
۲. بانک تسویه بین المللی، (۲۰۱۲)، **حسابرسی داخلی در بانکها**، ترجمه: دکتر حسین صدقی، مدیریت کل مقررات، مجوزهای بانکی و مبارزه با پولشویی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱ (سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران www.cbi.ir)
۳. بانک تسویه بین المللی، (۲۰۰۶)، **اصول ۲۵ گانه برای نظارت بانکی**، ترجمه: عبدالمهدی ارجمند نژاد، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۴. بانک تسویه بین المللی، (۲۰۰۲)، **حسابرسی داخلی در بانک ها و ارتباط بین ناظرین و حسابرسان (مطالعه موردی)**، مترجم: افسانه معلمی، تهران، انتشارات کمیته نظارت بر بانکداری، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۵. بهنام حسین پور، محمدرضا، (۱۳۸۶)، "حسابرسی داخلی و بانک ها"، **روزنامه دنیای اقتصاد/ بورس**، شماره ۱۴۴۷، بهمن ۸۶، ص ۹
۶. ترک زاده، سعید، (۱۳۹۳)، "نقش مشاوره ای حسابرسی داخلی"، **دو ماهنامه حسابرسان داخلی**، شماره ۱
۷. حافظ نیا، محمدرضا، (۱۳۸۹)، **مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی**، تهران، سمت
۸. دکتر کثیری، حسین، (۱۳۸۳)، "میزگرد حسابرسی داخلی"، **حسابرس**، شماره ۲۴، تابستان ۱۳۸۳

۹. ردینگ، کورتاف [ودیگران]، (۱۳۹۱)، **حسابرسی داخلی: خدمات اطمینان بخشی و مشاوره**، مترجم: علی کمالی زارع، حسین کثیری، بهمن زندیه، تهران، موسسه فرهنگی هنری پویه مهر اشراق
۱۰. ساسانی، علیرضا، شریفی راد، محمد، (۱۳۹۱)، "سودمندی واحد حسابرسی داخلی"، **حسابرس**، شماره ۶۲، دی ۱۳۹۱.
۱۱. سایت اینترنتی بانک انصار www.ansarbank.com
۱۲. سایت اینترنتی بانک سینا www.sinabank.ir
۱۳. سایت اینترنتی بانک شهر www.shahr-bank.ir
۱۴. سایت اینترنتی بانک کارآفرین www.karafarinbank.com
۱۵. سایت اینترنتی بانک ملت، اقدامات انجام شده بانک ملت در خصوص نظام موثر کنترل داخلی www.bankmellat.ir
۱۶. سایت اینترنتی بانک ملی www.bmi.ir
۱۷. نیکخواه آزاد، علی، قناد، حمیدرضا، (۱۳۷۷)، "عوامل عدم توسعه و روش های ارتقاء حسابرسی داخلی در ایران"، **بررسی های حسابداری و حسابرسی**، سال ششم، شماره ۲۲ و ۲۳، زمستان ۱۳۷۶ و بهار ۱۳۷۷، ص ۳۵-۵۹

Internal Audit Position and Its Performance Process in Iran's Bank System

Toraj Moshtari Doust (PhD)¹

Accounting, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Invited faculty member of Parandak Institute of Higher Education

Fatemeh Asnad²

M.A Auditing, Parandak Institute of Higher Education

(Received: 24 February 2018; Accepted: 13 June 2018)

Purpose of the article is examining internal audit position and its performance process in Iran's bank system. In this study is defined seven hypotheses that to analyze the data was used descriptive and inferential statistics and using t-test at a confidence level of 0.95 and at the first data collected by library method and field studies (using questionnaires and interviews) on 2015, September. Statistical group includes either governmental or private banks which five of them (out of governmental banks: Melli bank. Out of private banks: Ansar, Shahr, Sina, Karafarin Banks) are chosen randomly and achieved result stating the first and seventh thesis are been assented in the whole of considered banks But the second and sixth hypothesizes in Ansar, Shahr, Sina and Karafarin Banks, third hypothesis supporters in Ansar, Shahr and Sina Banks and fourth hypothesis in Ansar, shahr and Karafarin Banks, fifth hypothesis in Ansar and Shahr Banks are accepted.

Keywords: Internal Audit, Banks, Basel, Assurance, Consulting.

---

¹ nikaneda@yahoo.ca

² fatemehasnad@yahoo.com © (Corresponding Author)